

Вступне слово

Якщо у мистецтві ХХ століття вас цікавить не лише перше враження від твору, якщо вам хочеться поділитися власними відкриттями з дітьми, ця книга — для вас. Перед вами цілком окреме видання (та водночас — продовження книги «Як розмовляти з дітьми про мистецтво»), побудоване за тим же принципом: як невимушені розмови про мистецтво різних періодів.

Чи не в кожного музейного відвідувача будь-якого віку часто виникають дуже прості і цілком логічні питання, на які важко знайти відповіді. І суто академічних знань не буде достатньо. Ця книга підкаже, як розглядати, а далі — крок за кроком — зрозуміти те, що у нас перед очима. Це аж ніяк не підручник з історії мистецтва «для чайників», не хрестоматія, де викладено в загальних рисах головні тенденції століття, — це не чергова теоретична праця про мистецтво. Книгу написано простою, зрозумілою мовою — тією, якою і промовляє мистецтво ХХ століття, безпосередньо відображаючи звичайне життя.

Розмовляти з дитиною про мистецтво не так просто. А химерний вигляд багатьох творів ХХ століття, здавалося б, лише ускладнює справу. Як розповідати юному слухачеві про те, чого самі не завжди розуміємо? Про те, що нас спантеличує? Будьте певні: можна обійтися без спеціальних знань чи тривалих і надскладних зусиль. Для початку досить просто відсунути свої упередження на задній план і трішечки довіритись митцям. У цьому допоможе дитяче сприйняття: адже для дітей мистецтво, що звертається безпосередньо до емоцій, — цілком природне. Й одразу почнуть одна за одною зринати нові асоціації й нанизуватися ідеї — настільки легко, що ми й не підозрювали.

Дві перші частини книги стосуються проблем загального плану — змісту та засобів вираження мистецтва ХХ століття. Це насамперед спроба окреслити певні підходи, які полегшать розуміння творів. Аби нам легше було усвідомити, що зміна кута зору часто ефективніша, ніж учена балачка.

У третій частині подано ілюстрації і коментарі — радше у формі діалогу, ніж монологічного викладу; це уявне оглядання мистецьких творів і подорожування «всередину» них. Викладені питання і твердження можуть звучати і з уст дитини, і з уст дорослого. Текст побудовано як розмову з дітьми трьох вікових категорій: від дошкільнят — до підлітків і старших. Це дозволяє плавно перейти від миттевого враження про роботу до розгляду символічного та історичного планів. Усе відбувається так, немов, знайомлячись із певним твором у п'ять років, ми дорослішаємо у міру того, як його оглядаємо.

На превеликий жаль, у книзі не знайшлося місця ані для мистецтва фотографії, ані для основ відеомистецтва. У межах цього невеликого видання можна

було подати лиш декілька прикладів, а одна-дві ілюстрації – надто несправедливо для таких виняткових та багатих сфер. Тож сюди здебільшого ввійшли твори живописців та скульпторів. Про декого з художників ХХ століття вже йшлося у книзі «Як розмовляти з дітьми про мистецтво», наприклад, про Марка Шагала, Фернана Леже, Піта Мондріана, Джексона Поллока, Іва Клейна, Жана-Мішеля Баскія, Френсіса Бекона чи Георга Базеліца. Тож коли згадуються імена цих авторів, вміщено посилання на книгу і номер відповідної ілюстрації. У тексті також згадано багато інших митців та їхніх творів, що дозволить зацікавленому читачеві вдатися до ширших пошуків.

Книга покликана якнайясніше представити розвиток мистецтва від модернізму до сучасних течій. Найбільшу увагу тут зосереджено на роботах другої половини ХХ століття, оскільки вони зазвичай непрості для розуміння й інтерпретації. Цей вибір, як і кожен, – недосконалий і суперечливий. Та його зумовило подвійне бажання: розглянути насамперед твори відомі, але важкозрозумілі; спробувати показати, наскільки закономірно вони вписуються в історію художніх образів. Аби врешті спонукати до глибокого і водночас приємнішого пізнання мистецтва з перспективи сьогоденного дня.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПОЧНІТЬ ІЗ
ВЕРНЕННЯ В СОБІ

Купити книгу на сайті knpa.biz.ua >>>

Почніть із **впевненості** в собі

Розгляньте проблему **з різних боків**

Почуватися непевно перед творами ХХ століття — цілком нормально. Вони часто створюють таке враження, що ми нічого не знаємо: дуже важко пов'язати те, що перед очима, із чимось зрозумілим. Нас не лише відлякує те, що бачимо. Ми гарячково думаємо: скільки ж зусиль треба докласти, аби щось збагнути! І сумніваємося з подвійною силою: по-перше, у «легітимності» власного бачення, по-друге, у «легітимності» самого твору, який оглядаємо... Збентеження може породити нехіть. Але ніколи не пізно піти іншим шляхом, перетворити свою безпомічність на початок нової незнаної подорожі. Адже цей стан свідчить про те, що твір на нас впливає, просто ми не знаємо, як саме. Це типово для сучасного мистецтва: воно миттєво вражає почуття, не потребуючи від нас додаткових знань. Як тільки ми це усвідомили — то вже ступили крок уперед.

Відкинувши упередження

Найчастіше все ускладнюють — більше, ніж сам твір, — упередження і кліше, що стоять нам поперек дороги. Навіть ті з нас, що налаштовані найбільш відкрито, все одно мають безліч готових (і часто шкідливих) ідей, які видають себе за «власну думку», а насправді заважають вільно мислити. Давнього мистецтва це зазвичай не стосується. Не залежно від того, чи ми знаємо щось про твір, чи він нам подобається, — назагал ми його «приймаємо»: благородство професії художника, велич сюжетів, авторитетність та престиж, набуті з плином століть, — усе це зміцнює нашу довіру. Опираючись на ці знання, ми, як правило, оцінюємо мистецтво ХХ століття під хибним кутом зору. Тобто заперечуємо його справжню суть, а свою безпосередню рефлексію вважаємо необґрунтованою думкою аматора. Краще використаймо її, бо тільки-но ми знайдемо витoki своєї негативної реакції, вона стане важливою відправною точкою. Для цього треба лиш трохи бажання. Тож перед тим, як зануритися у мистецькі пригоди з дитиною, переконаймося, що маємо чим із нею ділитися, окрім власних упереджень.

Кінець краси

Один із найпопулярніших закидів мистецтву ХХ століття – воно відмовилося від краси. Закид загалом справедливий, якщо застосувати звичні критерії, за якими краса тотожна гармонії, граційності, пропорційності. Та навіть якщо ми не дотримуємось концепції єдиного канону краси, який асоціюється із довершеністю класицизму, ми все одно зазвичай не готові захоплюватися творами сучасного мистецтва, так безповоротно далекими від цього канону.

Упродовж століть мистецтво було покликане творити красу. Церква ставила йому завдання передавати досконалість божественного. У всіх творах на релігійні сюжети (а в сучасних музеях їх чимало) глядач мав побачити велич і чистоту, благородство і смирення, саму ідею святості – на протигагу вбогості та гіркоті земного світу. Усього цього мистецтво ХХ століття часто позбавлене, адже його завдання – а отже, й засоби вираження – змінилися. Тому для нас як спадкоємців неоплатонічної філософії Відродження, яка ставить знак рівності між красою, добром та істиною, ці зміни здаються грандіозними.

Замість пропонувати глядачеві духовний чи інтелектуальний ідеал – або обидва водночас – мистецтво ХХ століття звертається до нашого щоденного життя – життя без прикрас. Переживши глибокі потрясіння під час двох світових воєн, воно більше не вірить у всемогутність добра. А краса, яка мала це добро супроводжувати, теж зникла. Отож мистецтво компенсує це розчарування, наділяючи цінністю найдрібніші деталі, – лиш тому, що вони правдиві.

Щоразу, коли нас спантелює твір, якому начебто бракує гармонії, витонченості, елегантності, – того, що ми звикли вважати вершиною краси, – спробуймо віднайти у ньому принаймні спробу висловити істину, а часом просто шалене прагнення до неї. І попри всю недосконалість, неточність чи навіть потворність, у цій істині теж криється краса, тільки інша – невловима, таємнича, несподівана... Часом це єдине, що залишається, та воно неймовірно важливе... Будь-яка звичайна людина нарешті може без остраху впізнати себе у цьому дзеркалі. Мистецтво ХХ століття засвідчує, що ми однаковою мірою нащадки і Аполлона, і людини-слона... Воно дозволяє нам не бути ідеальними.

Страх відчаю

Оскільки краса і добро були нерозривно пов'язані, потворність вважали очевидною ознакою зла – або принаймні чогось не зовсім доброго. Цей розподіл ролей часто керує нашими поведінковими стереотипами; до слова, він і досі визначальний у пригодницьких фільмах. Бридке лякає – ми його остерегаємось. Як тільки якийсь твір видається «потворним», його одразу вважають агресивним, небезпечним; він – що найгірше – стає втіленням відчаю і зневіри. З уваги випадає одна деталь: мистецтво ХХ століття *не визнає* безнадії – хоча б тому, що досі існує. Воно з усіх сил пручається, прагне відгородитись від неї назавжди. А коли показує свої шрами, коли не приховує смутку та безпомічності – це лише свідчить